

MEHET A NYOMDÁBA? AZ ÚJSÁGÍRÓK VÉDELME A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS, VALAMINT A SAJTÓSZABADSÁG TÜKRÉBEN

CAN IT GO TO THE PRESS? PROTECTION OF JOURNALISTS IN THE LIGHT OF FREEDOM OF EXPRESSION AND FREEDOM OF THE PRESS

Barta Luca* – Solymosi-Szekeres Bernadett**

Absztrakt

A véleményünk szabad kinyilvánítása különleges helyet rendelkezik az alapjogok rendszerében mivel ez a legbensőbb személyes jog, az ember világának érinthetetlen része.¹

Az emberek véleményei, nézőpontjai ütközhetnek is egymással, valamint sajnos sok esetben akár erőszakkal is el szeretnék fojtani a véleményüket.

Ebben a tanulmányban a véleménynyilvánítás korlátjait és magán a sajtószabadság fejlődésén keresztül az újságírók jogait és kötelezettségeit mutatom be, valamint körbe szeretném járni az újságírók foglalkoztatásának a problémakörét is.

Végezetül jogesetek elemzésével szeretném szemléltetni, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága és a nemzeti szintű bíróságoknak mi a véleményük erről az alapjogról és miképpen védik az újságírókat.

Kulcsszavak: véleménynyilvánítás szabadsága, újságíró, újságírói törvény, sajtószabadság, média, munkajog, Európai Unió, EJEB

Abstract

Freedom of expression has a special place in the system of fundamental rights because it is the most fundamental personal right, an intangible part of the human world. People's opinions and points of view can conflict with each other and, unfortunately, in many cases they may even seek to suppress their opinions by force. In this paper, I will discuss the limits of expression and the rights and duties of journalists through the development of press freedom itself, and I will also look at the problems of employing journalists. Finally, I will analyse case law to illustrate how the European Court of Human Rights and national courts have interpreted this fundamental right and how they protect journalists.

Keywords: Freedom of expression, journalist, journalistic law, freedom of the press, European Union, labour law, media, ECHR

* Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudomány Karának III. éves Személyügyi, Munkaügyi-és Szociális igazgatási szakon tanuló hallgatója, E-mail cím: lucabarta026@gmail.com.

** Solymosi-Szekeres Bernadett, egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Agrár- és Munkajogi Tanszék, E-mail cím: szekeres.bernadett@uni-miskolc.hu

¹ KONZEN, Horst –Heinrich, RUPP Hans: Gewissenkonflikte im Arbeitverhältnis. Carl Heymanns Verlag, Köln, 1990.

1. Sajtó előzménye, története dióhéjban

1.1 Nemzetközi szintű áttekintés

A sajtó kialakulását a mai újságokra és hírlapokra gondolva a 19.századi Európára és Amerikára fogunk gondolni, mint a sajtó bölcsője, de igazából többé-kevésbé szerves előzményei azonban jóval korábban megjelentek.²

Európában a középkori társadalmakban nem merült fel az igény a rendszeres hírközlésre csupán hírlevél, újságlevél volt, amelyet írnokok írtak kézzel, és városi kikiáltók pedig felolvasták.

A híreket közlő levelezés, főként kereskedők között, a késő középkortól kezdve rendszeressé váltak. Kereskedők, bankárok hírlevelei különböző árucikkek beszerzési lehetőségeiről, áraikról szóltak viszont politikai, hadi és fontosabb napi eseményekről is írtak mivel ezek is képesek befolyásolni a kereskedelmi viszonyokat.

Az igény Európa-szerte gyorsan nőtt, Hollandiában 1618-tól nemzetközi híreket közlő hetilap működött, de hírlap-kezdeményezések elindultak Svájcban is (1610), Habsburg-birodalomban (1620) valamint Franciaországban (1631).

Az állam korlátozó szándéka is megjelent az újságok elstartolásával: a 17. század második felében és a 18. században a sajtó és cenzúra küzdelmi időszak volt Európa szerte.

Angliában 1640-es évek az engedékenységi és szigorú korlátozási hullámok időszaka volt a 1712-ig. Ugyanis látva a *The Spectator* újság sikerességét az állam 1712-ben bevezette a Bélyegadó törvényt, amellyel olyan hirdetési adót szabott ki, ami az újság árát megduplázza.³

Sajnálatos módon ezzel a lépéssel az említett lap mellett sok más lap is megbukott viszont a sajtó olyan fontos elemévé vált a londoni társadalmi és irodalmi élet számára, ami miatt megállíthatatlan mértékben kezdtek el terjedni a lapok.

Ezért is 1855-re eltörölték a bélyegadó törvényt és Angliában a 19. század elejére a békeidőben pedig biztosítva lettek a sajtószabadság feltételei.

Valamint a 19. század hozta a fordulópontot is: Ekkor alakult ki a ma is jól ismert újságírói foglalkozás a technikai találmányok létrejöttével és a különböző módszereknek a feltalálása, mint a linotípija és az automatikus szedés pedig robbanásszerű változásokat idézett elő. A század végére a szervezeti és technikai feltételek meglétén túl a közlekedés, hírközlés fejlődése hozzájárult a világsajtó kialakulásához.

A magazin elődje Párizsban született meg⁴ ugyan de Amerikában a 20. század közepétől amerikai újítások és elvek útján világszerte népszerűvé vált magazin, mint műfaj rengeteg csoportra bomlott: képes magazinok, ifjúsági és női magazinok. vicclapok stb.

² A legkorábbi ős *Julius Caesar* nevéhez köthető: Kr. e. 59-től ő készítette az *Acta Diurna* nevű hírközlőt. Kézzel írt példányait Róma és a provinciák központjainak forgalmas helyein kiakasztották azzal a céllal, hogy a lakosságot tájékoztassák a kormányzati eseményekről és hirdetményekről.

A másik, leghosszabb életű sajtóelőd Kínában állt fenn: ezerháromszáz éven át, 1911-ig jelent meg a *pao*, az udvari hírek közvetítője a tanult közhivatalnokok részére. Technikai kivitelezésében, formátumban tükrözte a mindenkori technikai szintet, de tartalmának lényegét tekintve változatlan maradt.

³ Stamp Act of 1712.

⁴ A magazin könnyedebb típusa is hamarosan megszületett Párizsban (*Le Mercure Galant*, 1672): egy francia író indította udvari hírek, anekdoták és rövid versek közlésével.

1.2. A hazai sajtó megszületése

1.2.1 A Rákóczi szabadságharctól a márciusi forradalomig

A Rákóczi-szabadságharc idején (1705-1711) indult el a legelső magyarországi időszakos kiadvány, a *Mercurius Hungaricus*, amely első számát gróf Esterházy Antal tábornok készítette el 1705. április 14-én magyar nyelven a magyar olvasók reményében.⁵ Viszont Rákóczi külpolitikai célra szánta a lapot, éppen ezért latin nyelven adatta ki így a *Mercurius* általában öt oldalon keresztül haditudósításokat közölt. A kiadvány egyes példányaikat olyan külföldi politikuskoknak, udvaroknak küldték el, amellyel diplomáciai kapcsolatban álltak.

A 18. századi Magyarországon megjelent két latin nyelvű újság is, amelyek a magyar olvasóközösség számára írótak, ami három okra vezethető vissza. Egyrészt a szűk körű olvasóközösség műveltsége latin és német nyelvű volt másodsorban pedig ezeket a lapokat kifejezetten oktatási céllal alkották meg. A német egyetemeken a már jól alkalmazott újságcollegium⁶ tantárgyat Bél Mátyás nemcsak bevezette a pozsonyi líceumban, hanem ezzel a céllal létrehozta a *Nova Posoniensia*-t. A harmadik ok pedig az, hogy az osztrák vezetés a nemzeti nyelvű lapoknak így például a magyar nyelvűeknek sem támogatta megjelenésüket emiatt pedig az akkori magyar újságírók latinul jelentették meg lapjaikat.

1815 után teljes mértékben érvényesülni tudott II. József pedagógiai jellegű cenzúrája éppen ezért a magyar újságok vegetáltak, sivárrá vált a szellemi élet.

Egészen 1829-ig amikor is Gróf Széchenyi István országos nyilvánosság szükségessége miatt a tervezett Jelenkor nevezetű újságjának elindította az engedélyeztetési eljárását.⁷

De nemcsak a Jelenkor indult el ebben az időszakban hanem a Kossuth Lajos által létrehozott politikai célzatú Országgyűlési Tudósítások is.⁸

A március 15-dikei események hatása miatt, ahol többek között a sajtószabadság létrejöttét is utcára vonultak a „márciusi ifjak” így 1848. április 11-én került kihirdetésre az uralkodó által is szentesített *1848 évi XVIII. törvénycikket a sajtószabadságról*.⁹

A sajtószabadságról szóló törvény után pedig sorra történtek meg a lapalapítások, amelyek közül is kiemelkedik a március 19-én létrejött *Marczius Tizenötödike*, mivel a forradalom fontos résztvevőjévé vált.¹⁰

De ebben az időszakban jött létre a Pesti Hírlap, amely a Battyhány-kormány hivatalos lapjának számított vagy a Közlöny, amely az első hivatalosan megjelenő magyar lap.

Így 1848-1849-es forradalom és szabadságharcot követően a dualizmus korszakában indult meg egyre nagyobb léptékben a magyar sajtótermékek létrehozása.

1.2.2. Második „világégéstől” napjainkig

A második világháború megkezdése előtt nem sokkal „az állami rend megóvása miatt szükséges” ok miatt 1938-ban elfogadott sajtótörvény az időszakos lapok alapítását miniszterelnöki engedélyhez kötötte.

⁵ Bár érdekessége ennek a lapnak az, hogy az Esterházy által írott első kiadvány máig sem ismert

⁶ Újságotolvasást és annak elemzését jelentette, amelynek célja, hogy a sajtó anyaga alapján ismertesse a diákokkal a földrajzi, az államtudományi, a történelmi és a nyelvészeti ismeretanyagot.

⁷ Széchenyi lapja az engedélyeztetés után nagy olvasóközösségre tett szert 1837-ben már 4000-en fizettek elő a lapra.

⁸ A cenzúra, valamint a nemesi ellenállás miatt nem volt remény az újság nyomtatott formájú megindítására Kossuth kéziratot hírlapot indított meg, melyre nem vonatkoztak a cenzúra-előírások.

⁹ 1848. évi XVIII. törvénycikk sajtótörvény

¹⁰ További érdekesség, hogy a *Marczius Tizenötödike* miatt indult el az utcai lapárúsítás Pesten.

De tovább csökkentette a megjelenő újságoknak a számát is a 1938-44 közötti zsidótörvények bevezetése is, amivel fokozatosan mind egyre jobban kiszorította a zsidó újságírókat a pályáról.

A 1939-1945-ös események után jött az egyre nagyobb mértékű szabályozás a kommunista párt hatalomra kerülését követően: 1947-es kormányrendelet¹¹ megszüntette a sajtószabadságot Magyarországon azáltal, hogy a sajtótermékeket (amikbe beletartoznak a könyvek, az időszakos és nem időszakos lapok is) kinyomtatni csak is engedéllyel szabad.

1949-es alkotmány pedig tovább rontotta a véleménynyilvánítás szabadságának az intézményét mivel nem ismerte el emberi jogként a véleménynyilvánítást csupán állampolgári jogok körébe sorolta a szólás- és sajtószabadságot, amelyet az állam „a dolgozók érdekeinek megfelelően biztosít”.

Az 1972-es alkotmány sem javított ennek az alapjognak a helyzetén mert az Alkotmány sajtószabadság szabályozásáról így rendelkezett: „A Magyar Népköztársaságban törvény állapítja meg az állampolgári alapjogokra vonatkozó szabályokat.”

Az első sajtójogról szóló 1986. évi II. törvény¹² ugyancsak azt mondta ki, hogy időszakos lapok alapításának jogával az állami és gazdálkodó szervezetek, társadalmi szervezeteket és egyesületeket ruház fel magánszemélyeket ebből is és a helyi stúdiók¹³ alapításából is kizárták. Annyi „kis kaput” adott a törvény a magánszemélyek számára, ami korábbi szabályozásból ismeretes volt: engedélyeztetéshez kötöttek minden sajtótermék előállítását, amely legproblematisabb elemeként a törvényi szabályozás volt.¹⁴

1990-ben pedig jelentős módosításokat hajtottak végre a sajtótörvényben. A módosítások között a leginkább kiemelendő az, hogy a törvény most már a magánszemélyek számára is (engedélyeztetési rendszer nélkül) engedélyezi a sajtótermékek előállítását és a helyi stúdiók alapítását.¹⁵

A törvény továbbá bejelentési kötelezettségen alapuló nyilvántartásba vételi rendszert alkotott meg így az engedélyt és a nyilvántartásba vételt abban az esetekben fogják elvenni, ha a törvény által felsorolt tilalmakat (pl. bűncselekmény elkövetés) megszegik az egyénnek.¹⁶ A rendszerváltást követően, az alkotmányos átalakulás hatására a 1990-es évektől kezdődően ismételten megindult a napi-, illetve heti- és havilapok számának emelkedése.

¹¹ 11290/1947. (IX.23.) Kormányrendelet

¹² Számos módosítással ugyan de még ma is hatályban lévő sajtótörvényünk

¹³ Helyi jellegű önálló rádió- vagy televízióműsört készítő stúdió

¹⁴ Lehetővé tette az engedély megtagadását azon az alapon, hogy a sajtótermékek előállításához, illetve nyilvános közléséhez szükséges „személyi és tárgyi feltételek nincsenek biztosítva”.

¹⁵ „Helyi jellegű, önálló rádió- vagy televízióműsört készítő stúdiót (a továbbiakban: helyi stúdió) természetes személy, jogi személy, valamint ezek jogi személyiséggel nem rendelkező társasága is alapíthat; a helyi stúdió alapítójára az időszakos lap alapítójára és kiadójára vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.” - 1990. évi XI. törvény a sajtóról szóló 1986. évi II. törvény módosításáról 3§ (2) bekezdés

¹⁶ 1990. évi XI. törvény 14§

2. A véleményszabadság és a sajtószabadság kapcsolata

2.1. Véleményszabadság mint alapjog

A kommunikációs jogoknak¹⁷ az alapját a véleménynyilvánítás szabadsága adja, amelynek az Alaptörvény IX. cikke tartalmazza védelmét, az Alkotmánybíróság pedig határozatában kifejezte ezen jognak a fontosságát:

„A véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között, tulajdonképpen »anyajoga« többféle szabadságjognak, az ún. »kommunikációs« alapjogoknak. Ebből eredő külön nevesített jogok a szólás- és a sajtószabadság, amely utóbbi felöleli valamennyi médium szabadságát, továbbá az informáltsághoz való jogot, az információk megszerzésének szabadságát. Tágabb értelemben a véleménynyilvánítási szabadsághoz tartozik a művészi, irodalmi alkotás szabadsága és a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága.”¹⁸ [...]

A véleménynyilvánítás azáltal, hogy bölcsőjének számít a többi kommunikációs jognak (amibe a sajtószabadság is beletartozik) ezért ezen keresztül alapjogi védelemben részesülnek ezek a szatellit jogok is.

De nem csupán nemzeti szinten tekintik védendő értéknek hiszen az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10.cikke is rögzíti ezen alapjogok fontosságát.

Továbbá az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: EJEB) több eset kapcsán is hangsúlyozta, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága „a demokratikus társadalom talpkövei közé tartozik, és fejlődésének, illetve az egyes ember önmegvalósításának alapvető feltétele”¹⁹. Illetve: „a sajtó létfontosságú szereplője a jogállamok közéletének”²⁰.

2.2. A kapcsolat megtalálása

Ahogy az előző részben már megemlítettem a véleménynyilvánítás szabadsága a kommunikációs alapjogoknak a kvázi az anyajoga és ha ebből a megközelítésből indulunk ki akkor ez alapján a többi, speciálisabb kommunikációs alapjoggal való kapcsolatot úgy tudnánk legjobban meghatározni, hogy a véleménynyilvánítás szóbeli (verbális), és tettszerű (nonverbális) eszközei:

Például a gyülekezési jog a politikai vélemény kifejezését és a véleménycserét szolgáló eszköz, míg a művészi szabadság a vizuális kultúrában kifejtett vélemény, valamint a vélemény megformálására szolgáló eszköz.

A sajtószabadságot az Alkotmánybíróság úgy fogalmazza meg, mint „ a véleményalkotáshoz szükséges információszerzésnek, a véleménynyilvánításnak és véleményformálásnak kitüntetett fontosságú eszköze.”²¹

¹⁷ Kommunikációs jog alá soroljuk minden olyan alapvető jogot, amelynek szerves részét képezi a kommunikációs folyamat, vagy azzal szorosan összefügg.

¹⁸ 30/1992. (V.26) AB határozat, ABH 1992, 167, 170-171.

¹⁹ Lingens v. Ausztria, 1986. július 8.; Šener v. Törökország, 2000. július 18.; Thoma v. Luxembourg, 2001. március 29.; Marònek v. Szlovákia, 2001. április 19.; Dichand és mások v. Ausztria, 2002. február 26.

²⁰ Castells v. Spanyolország, 1992. április 23.; Prager és Oberschlick v. Ausztria, 1995. április 26.

²¹ 37/1992. (VI. 10.) AB határozat, ABH 1992. 227. 229.

Így megállapíthatjuk, hogy a sajtó eszköz egy összekötő kapocsként szolgál, hogy az egyes vélemények, gondolatok, sajtótermékek a nagynyilvánosság elé minél jobban elérhessenek.

2.2.1 Önállóan képes érvényesülni vagy sem?

Továbbá még egy kérdés merül fel ezzel kapcsolatosan, hogyha a véleménynyilvánítás a gyökere a sajtószabadság számára akkor, mint részjog képes e önállóan érvényesülni vagy sem?

Részjognak számít ezért önállóan alkalmatlan a szerepének betöltésére mivel a sajtó is csupán csak a szólásszabadság egy intézménye, nem valósulhat meg önmagában.

Az Alkotmánybíróság is ebből a szempontból vizsgálta meg a kérdést: „[...] a sajtószabadság, amennyiben a szólás, a közlés, a vélemény szabad kinyilvánítását szolgálja, úgy védelme szintén kettős meghatározottságú: a szubjektív alanyi jogi jelleg mellett a közösség oldaláról a demokratikus közvélemény megteremtését és fenntartását szolgálja”

Az alapjogi elhatárolás alapja az anyajog és a kapcsolódó szatellit jogok (sajtószabadság) tekintetében az alapjog természetes jogosultját milyen mértékben segíti jogainak kifejtésében.

Az anyajog közvetlenül érinti az alapjogi jogosultat, a részjogok pedig csupán közvetve, más eszközök összekapcsolódásának következményeként.

2.2 Sajtó jelentősége

De ezzel párhuzamosan a sajtószabadsággal élő személy szinte önálló hatalmi tényezőnek tekinthető mivel az Alkotmánybíróság úgy deklarálta, hogy

[...] egyszerre eszköze a szabad véleménynyilvánításnak, a tájékoztatásnak, valamint a tájékozódásnak. Ebből az következik, hogy a sajtószabadság egyéni alapjogként abban az értelemben eszköz, hogy felerősíti az egyéni véleménynyilvánítás hatását, és támogatja a demokratikus közvélemény közérdekű ügyekről való tájékoztatását, a közérdekű ügyekkel kapcsolatos véleményformálást”.

Tehát ebből megállapíthatjuk, hogy ha élünk a sajtószabadságunk gyakorlásával képesek leszünk aktív szereplőkké válni a demokratikus közvélemény alakításában. Valamint a sajtó rendelkezik egyfajta ellenőrző szereppel is a közélet szereplői számára mert bemutatja tevékenységüket, beszámol a döntéshozatali folyamatokról és erről beszámol magának a politikai közösségnek és a társadalomnak is.

3. Vajon meddig szabad a vélemény?

A véleménynyilvánítás szabadságához való jog, mint azt ahogy a korábbiakban megtárgyaltuk kiemelt jelentőséggel bíró alapjogunk és a demokratikus állam mozgatórugója viszont nem korlátozhatatlan. Mivel a vélemény sérthet olyan érdekeket és jogokat, amiket előtérbe kell helyezni, amely függ a jogsértés súlyától és a védendő értéktől is.

3.1. Véleménynyilvánítás korlátjairól általánossági szinten

A véleménynyilvánítás határai történelmileg változtak, valamint az egyes jogrendszerek is máshol húzzák meg azt a bizonyos „láthatatlan vonalat” is. Így tehát a terjedelmét az állam által meghatározott érdekek fogják megszabni.

Általánosan elfogadott nézet alapján 4 csoportra oszthatjuk az érdekeket:

Az első csoportot a politikai beszéd csoportjának nevezzük az ilyen tartalmú véleménynyilvánításokat mivel ide sorolandók az adott állam alkotmányának a védelme, az állam külső és belső biztonsága, a közjogi tisztségviselők, valamint az állami szimbólumok esetleges védelme sorolható még ebbe a csoportba egyszóval ez az állami érdekeket fogja össze egy „csokorba”.

Az ilyen tartalmú véleménynyilvánításokat csak kivételt képező esetek során szokták csupán korlátozni egy demokratikus jogrendszerben, amelynek oka a közügyek korlátlan vitathatóságának elvéből következtethető vissza mert ez az elv egy demokratikus működő jogállamnak az egyik fontos alapköve.

Tipikusan ilyen véleménynyilvánítási mód amikor egy szimbolikus jellegű cselekményre (pl: nemzeti zászló égetése, bepiszkolása) vagy magatartásnak a kifejezésére kerül sor egy nyilvános beszéd keretein belül, ahol a felszólaló beszédében a megosztja az állami berendezkedéssel kapcsolatos véleményét.

Viszont ezek a fajta beszédek összeütközhetnek esetlegesen az állami jelképeknek a védelmével, amelynek törvényi alapját a hatályos Btk. adja.²²

A második a gyűlöletbeszéd elnevezést kapta mivel ide az egyes társadalmi csoportoknak az érdekeinek a védelme tartozik az etnikai, vallási, faji vagy nemi diszkriminációt kifejező megnyilvánulásokkal szemben. Röviden és tömören kifejezve olyan nézet/nézetek, vélemények kinyilvánítása történik meg amely csorbát ejt egyes társadalmi csoportok jogain vagy esetlegesen is a társadalom más tagjaiban ellenszenvet ébreszt az adott csoport iránt.

Btk. egy súlyosabb és egy enyhébb alakzatot szabályozott a 269§-ban: valamely nemzetiség, nép, felekezet esetlegesen a lakosság egy részét képező csoport vagy a magyar nemzet elleni gyűlöltre uszítás képezi a súlyosabb alakzatot míg enyhébb alakzatnak minősítette a lealacsonyító, sértő vagy megszegényítésre alkalmas kifejezéseknek, cselekményeknek az elkövetését.

A jogszabály különbséget tett tehát a védett jogi tárgyak körében és az elkövetett cselekményben tanúsított magatartás között is. Mert a gyűlöltre való uszítás alkalmas lehet akár a társadalmi békének a megzavarására mivel erőszakos tettelegességgé is fajulhatnak a későbbiek során addig ezzel szemben a gyalázkodás nem valósítja ezeket meg.²³

Az Alkotmánybíróság a 30/1992. számú határozatában alkotmányosnak ítélte a Btk. 269§ (1) bekezdésében szabályozott gyűlöltre uszításának a tényállását viszont alkotmányellenesnek nyilvánította majd meg is semmisítette a (2) bekezdésben foglalt gyalázkodást.

Az Alkotmánybíróság a döntését azzal indokolta, hogy: *„A köznyugalom fenntartásához nem elkerülhetetlen, hogy a magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezetet vagy fajt sértő vagy lealacsonyító kifejezés nagy nyilvánosság előtti használatát*

²² „Aki nagy nyilvánosság előtt Magyarország himnuszát, zászlaját, címerét vagy a Szent Koronát sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, illetve azokat más módon meggyalázza, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” – Btk. 334. §.

²³ Indokolás a Btk. a 269. §-ához.

önmagában véve (illetve az ezzel egyenértékű cselekményt) büntetőjogi büntetéssel fenyegetse a törvény. Ez a törvényi tényállás szükségtelenül, és az elérni kívánt célhoz képest aránytalanul korlátozza a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot”

A harmadik kategória a társadalmi érdekeké mivel olyan érdekek képezik, mint a közérkölc, köznyugalom.

Ezen érdekek megsértésének bizonyításának nehézsége abban rejlik, hogy nincs közvetlen sértett ezért a jogalkotónak, a bíróságoknak lesz a feladata a jogsértés elkövetésének a bizonyítása.

Alapvetően a magyar jogrendszerben találunk olyan jogszabályi rendelkezéseket, amelyek védelmet adnak ezeknek az érdekeknek.²⁴

Példának okáért az 1996. évi I. törvény, a médiatörvény tartalmazza a kiskorúak személyiségének a fejlődésére ártalmas műsoroknak a közzétételét, illetve csak meghatározott időpont közzététele, valamint tájékoztatási kötelezettség teljesítése esetén szabályos.²⁵

De egy sokkal hétköznapi példából kiindulva ilyen esetnek számít, amikor rémhíreket ún. *fake news*-okat osztanak meg egymással az emberek, amelyeknek a törvényi szabályozását a Btk.-ban kell keresni.²⁶

Az utolsó érdekcsoport pedig az egyéni becsület védelme, amelyet az egyén személyiségi jogai, magántitkai, valamint egy vállalkozás jó hírneve és annak az üzleti titkai alkotják.²⁷

Az Alaptörvény VI. cikkének (1) bekezdése²⁸, Alkotmánybíróság 64/1991 határozata²⁹ mellett a Ptk. is rögzíti a becsület és a jó hírnévhez való jogot.³⁰

Európai Unió, nemzetközi szinten pedig úgy gondolom a talán ezzel kapcsolatos legfontosabb jogszabályi rendelkezést az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 12.cikke adja meg.³¹

Ennek a csoportnak az érdekeit, -mint azt az előbbieken észrevehettük- nemzeti és nemzetközi szinteken is magasabb védelemben részesítik, mint az első csoport politikai beszéd kategóriájú érdekekkel szemben.

Mely oka abból eredeztethető, hogy a közszereplők másabb személyiségi jogokkal rendelkeznek, mint az „átlag emberek”.

Ennek a probléma körét a következő részben fogom kibontani.

3.2. Korlátozás szükségessége

²⁴ További köznyugalomra alkalmas bűncselekmény pl. háborúra való uszítás, közösség elleni uszítás, rendbontás (lásd még: A köznyugalom elleni bűncselekmények).

²⁵ 1996. évi I. törvény – II. fejezet, A. rész, 1.cím 5§ (4)-(5) bekezdés.

²⁶ Btk. 337. § (1)-(2) bekezdés.

²⁷ Magyarázat, hogy egy vállalkozás jó hírneve és az üzleti titkai miért számít személyiségi jognak - A jogi személyiséghez fűződő jogaira a személyiségi jogokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, kivéve, ha a védelem jellegénél fogva csupán az embert illetheti meg. – (Ptk. 3:1§ (3) bek.)

²⁸ „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. A véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog gyakorlása nem járhat mások magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével.” - Alaptörvény VI. cikk (1) bek.

²⁹ „Az emberi méltósághoz való jog azt jelenti, hogy van az egyén autonómiájának, önrendelkezésének egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva - a klasszikus megfogalmazás szerint - az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá.” - 64/1991. (XII. 17.) AB határozat

³⁰ Ptk. 2:45. § (1)-(2) bekezdés.

³¹ “Senkinek magánéletébe, családi ügyeibe, lakóhelye megválasztásába vagy levelezésébe nem szabad önkényesen beavatkozni, sem pedig becsületében vagy jó hírnevében megsérteni. Minden személynek joga van az ilyen beavatkozásokkal vagy sértésekkel szemben a törvény védelméhez.” – Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 12. cikk

Ebben a részben az EJEB és az Alkotmánybíróság véleménynyilvánítás szabadságának korlátozhatóságának törvényi alapját továbbá ismertetem a bírói gyakorlatot is, amellyel megvizsgálják, hogy jogosan korlátozta-e az egyén ezen szabadságját vagy sem.

3.2.1. Magyar szabályozás

Előjáróban fontos észben tartani, hogy a korlátozás alapja a véleménynyilvánítás szabadságának esetében nem a vélemény tartalmát kell korlátozni, hanem azt a fajta külső okot, amely lehet akár olyan érték, amelyet az Alaptörvény véd vagy valamely más alapjog gyakorlásának biztosítása, védelme.

Tehát mivel eltérő lehet a külső ok, ami miatt szükséges a vélemény korlátozása így a szükségességének a vizsgálatakor is azáltal, hogy függeni fog a védendő érték így mindegyik más jelentőséggel fog bírni. Az Alkotmánybíróság a határozatában is kifejtette:

„A vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi alapjog érvényesítésére és védelmére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely „intézmény” közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgya (pl. a köznyugalom).” [30/1992. (V.26.) AB hat.]

Az Alkotmánybíróság kezdetektől fogva az EJEB esetjogára hivatkozik, ami abból az indokból fakad, hogy a nemzetközi jogban előírtak alapján kell értelmezni a magyar alkotmányos szabályokat.

3.2.2. Uniós szabályozás

A korlátozhatóság törvényi alapját az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10.cikkének 2 bekezdése³² adja mivel a 2 bekezdés kimondja azokat az állam számára védendő értékeket (pl. nemzetbiztonság, közérkölc, közegészség) amelyek megszegése esetén korlátozhatja az adott személynek a véleménynyilvánítási jogát így védve az adott nemzetet.

Viszont ezáltal nem megdönthetetlen számít ez a fajta korlátozás az állam részéről mivel a strasbourgi bíróság az eljárása során mérlegelni fogja a korlátozás szükségességét, amit szokászerűen a 3 pontos teszttel valósít meg³³.

Melynek alapján a tagállamok bármely nemzeti hatósága korlátozhatja a véleménynyilvánítási szabadság jogát, ha a 3 feltétel mindegyike érvényesül.

Beavatkozás célja egy vagy akár több felsorolt érdek védelme (nemzetbiztonság, közegészségügy stb.) A beavatkozás a demokratikus társadalom létérdeke³⁴

Abban az esetben pedig, ha a Bíróság arra a következtetésre jut, hogy mind a három feltétel megvalósult akkor jogszerűvé nyilvánítja a véleménynyilvánítás szabadságába való beavatkozást.

³² „E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.” – Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikk (2) bek.

³³ Érdekesként megjegyzem, hogy a bíróság ezt a 3 pontos tesztet alkalmazza az Egyezmény 8., 9. és 11. Cikkeivel összefüggő ügyekben is.

³⁴ A véleménynyilvánítás szabadságának a védelme az Emberi Jogok Európai Egyezménye alapján - 34.-35.

Ha az adott állam arról dönt, hogy korlátozza az állampolgárának a véleménynyilvánítási jogát fontos, hogy a nemzeti törvényeken alapuljon, valamint a parlamenteknek kell eldönteniük, hogy engednek e ilyen korlátozást vagy sem.

A Bíróság a vizsgálat ezen lépésében minden ügyet (Járásbírósági ügy, Ítéletábla általi ügy stb.) külön vizsgál meg, hogy milyen mértékben korlátozták az állami beavatkozás segítségével az egyének jogát.

A demokratikus társadalmi létérdek megfeleléséhez a nemzeti bíróságoknak meg kell állapítaniuk, hogy az állam által óvandó érdek arányosságban áll e a magánszeméllyel szemben alkalmazott állami intézkedéssel.

Az állam számára lehetőséget biztosítanak arra, hogy „állami beavatkozás” címe alatt minden olyan korlátozást megtegyen, amelyeket az állami szervek vagy a közhatalmat gyakorló hatóság fogatosít.

Fontos kiemelendő tényező az, hogy az állami beavatkozásnak számos változata létezik, de a szemléltetés gyanánt mindenképpen írok pár példát.

Az állami beavatkozás lehet büntetőbírósági ítélet (pénzbírság vagy elzárás), vagyoni kár enyhítésére kötelező végzés, vélemény, illetve információ terjesztésének és továbbadásának egyéb módon történő korlátozása.

4. Az újságírókról

4.1. Újságíró fogalma

A régebbi időkben az újságíró egy olyan személyt jelentett, aki elsősorban egy kiadóval munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló jogviszonyban állt, egy lapnál dolgozott hivatászszerű jelleggel és igyekezett ebből a munkából megélni.

A mai digitális világban viszont nem lehet ennyire egyértelműen definiálni a fogalmát

A Magyar Újságírók Országos Szövetségének (továbbiakban: MÚOSZ) nincsen egy egységes meghatározott fogalma az újságírókra így a más forrásból származó ugyan de számomra legjobban definiált változatot mutatom be mely így szól: „*Újságírónak tekintjük azt a személyt, aki tájékoztatási, vagy véleményformálási céllal – a sajtó elismert műfajai szerint – létrehozott szellemi termékét a média útján teszi közzé a nyilvánosság számára*”³⁵

De az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága is megfogalmazta a 2000.évi ajánlásában [R (2000) 7] az újságíró fogalmát: „olyan természetes vagy jogi személy, aki rendszeresen vagy hivatászszerűen gyűjt és terjeszt információt a nyilvánosság számára bármely tömegkommunikációs eszközön keresztül”.

Korábban pedig az 1986-os Sajtótörvény (Stv.) 11§ 1 bekezdése alapján pedig újságírónak számított az, aki „A sajtónál hivatászszerűen tájékoztatási tevékenységet végző személy”.

Viszont a klasszikus nézet már a múlté mivel manapság tájékoztatáshoz, információknak a gyűjtéséhez, valamint annak terjesztéséhez nem szükséges megfelelő szakmai képzettség. Továbbá formális kritériumok híján (pl. kamarai tagság) sem lehet azonosítani az újságírókat. És egyre több az olyan személyek száma, akik otthon a kanapéről ülve szimplán időeltöltés gyanánt „bloggerkedik” és a fenti dolgok ismeretében így már őt is tekinthetjük akár már újságírónak. Persze a médiaszabályozás hatálya alá csupán a professzionális, gazdasági vállalkozásként működő médiavállalkozások szolgáltatásai

³⁵ Ki az újságíró? - CCO magazin (A kommunikációs szakemberek lapja) (letöltés ideje: 2023.10.12.)

kerülnek; az ezen a körön kívül eső tartalmakra az általános szabályokat kell alkalmazni (pl. Ptk., Btk.)

4.2. Az újságírók feladatai és kötelezettségei

Ha a hagyományos újságírókat vesszük alapul akkor az újságíró tájékoztatja a társadalmat az éppen aktuális kérdésekről, bejelenti a közéletben történő esetleges visszaéléseket, szemben álló szempontokat ütköztet.

Az 37/1992. (VI.10.) AB határozat így nyilatkozott erről: „[a] sajtó nemcsak a szabad véleménynyilvánítás eszköze, hanem a tájékoztatásé is, azaz alapvető szerepe van a véleményalkotás feltételét képező tájékozódásban.”

A strasbourgi bíróság gyakorlata alapján a média feladata a közérdekű információkkal, témához kapcsolódó vélemények közzététele.

Az újságíró pedig végrehajtója a média feladatának egy demokratikus jogrendszerben ezáltal pedig kiemelt szereplőjévé válik a demokratikus társadalmi rendnek.

A professzionális újságírók számára a jogszabályokon túl etikai kódexei és erkölcsi normáik vannak.³⁶

Igaz nem igazán különböznek a jogszabályban lefektetett rendelkezésektől mivel jellemzően ezeket ismétli meg vagy a ritkább esetekben több felelőséget ró az alanyokra.

4.3. Média privilégiumai

Az ET Miniszteri Bizottság „a új média új fogalmáról” szóló ajánlása [R (2011) 7] felsorolja az újságírók előjogait melyek közül a legfontosabbak a téma szempontjából az információ források védelme, becsületsértéssel valamint rágalmozással kapcsolatos visszaéléseknek a védelme.

4.3.1. Információforrások védelme

Az információforrások védelme másképpen nevezve titoktartás joga, az újságírók, valamint a sajtó azon joga, ami miatt nem kötelezhetők információforrásaik felfedezésére.

Mivel ezáltal rengeteg olyan közérdekre tartozó információ jut el a sajtó számára olyan források által, akik csak abban az esetben osztják meg ha a nevükre nem derül fény.

Ilyen eset lehet például amikor egy cég a forgalmazott termékeik eladásában a vásárlóikat félrevezető gyakorlatot tesz, vagy egy települési önkormányzati hivatalnak nyújtott támogatási összeget nem arra használja fel a polgármester, akkor az adott munkavállalók, köztisztviselők a munkahelyük megtartása érdekében a háttérbe szeretnének maradni viszont ezen hírektől se szeretné megfosztani a társadalmat mert joguk van erről tudni.

A titoktartási jog így egy fontos alkotóeleme a sajtószabadság számára³⁷ mert enélkül sok információ merülne homályba, ami súlyos károkat is képez okozni a jövőben.

Viszont nem lehet korlátlan sem mivel bizonyos esetekben szükséges tudni az információforrás tulajdonosát.

4.3.1.1. Az EJEB gyakorlata

³⁶ Ilyen például a MÚOSZ által alkotott etikai kódex - Etikai kódex: https://muosz.hu/alapdokumentumok/etikai-kodex/_ valamint az érdekvédelmi kódexe - Érdekvédelmi kódex <https://muosz.hu/kodexek/erdekvedelmi-kodex/>

³⁷ A titoktartás joga kiterjedhet továbbá a bírósági eljárásokra is, beleértve a nyomozás alatt tett tanúvallomást is.

Az Európai Tanács Miniszteri Bizottsága 2000-ben kiadott ajánlása, amely az újságírókat illető, forrásaikra vonatkozó titoktartási jogról szól, amelyben kihangsúlyozta, hogy a tagállamoknak kiemelt szintű védelmet kell nyújtaniuk (de nem korlátlan mértékben) a nemzeti média számára, hogy névtelenül maradhassanak az információforrásaik.

Valamint ehhez hozzátette, hogy csak abban az esetben lehet kötelezni a sajtót a forrásainak felfedésére, hogyha egyrészt, ha a bírósági kötelezésen kívül más módon nem lehetséges a forrást beazonosítani másodsorban pedig, ha a közérdek nyomós és az esetnek a körülményei igazolják is.

Abban az esetben pedig, ha a sajtószabadság korlátozásához fűződő általános közérdek és a titokban maradáshoz való jog ütközik akkor figyelembe kell venni a titokban maradáshoz való jog előbbre valóságát és az Emberi Jogok Európai Bíróságának erre vonatkozó döntéseit.

Az ezzel kapcsolatos fontosabb döntése a *Goodwin v. the United Kingdom*³⁸ ügyben hangzott el. Mivel itt a Bíróság úgy döntött, hogy a brit bíróság az EJEE 10.cikkét megsértette azáltal, hogy felelősségre kívánta vonni a bizalmas üzleti információkat kiszivárogtató forrást és kötelezte a sajtót ennek a forrásnak a felfedésére.

Ha viszont a sajtó nem tud biztosítékot adni a forrás számára, hogy anonimitását képes legyen megőrizni abban az esetben, ha e jog nem mutat túl a nyújtott védelmi szinten akkor az úgynevezett 'örzökutya' szerepének se tudna megfelelni.

De példának okáért, hogy szemléltetni tudjam, hogy a titoktartási jog nem korlátlan az *A/S v. Denmark*³⁹ ügyben pedofilként álcázta magát az újságíró annak érdekében, hogy részt vehessen a Pedofil Egyesület nyilvános és zárt ülésein, valamint rejtett kamerás felvételeket készített.

A riport elkészítése után a rendőrség elfogott egy egyesületi tagot szexuális bűncselekmények elkövetése miatt és az újságírótól kérte a teljes, nyers verzióját a felvételnek.

Viszont mivel nem volt bírósági határozat így a gyártó cég nem adta oda a dokumentumot. Az újságíró pedig arra hivatkozott, hogy a benne szereplő alanyok nem tudták, hogy felvétel készül róluk így nem szolgáltatathat információt.

De Dániában egy nyomós közérdeket képvisel a szexuális bűncselekmények csökkentése, üldözése így az EJEB elutasította a kérelmet.

4.3.1.2. Magyar szabályozás

A magyar médiaszabályozás megteremti az általános titoktartási jogot az újságírói források védelmét illetően.

2012 júniusi törvénymódosítást követően megteremtődtek az eljárási garanciák és lehetővé vált a bírói jogorvoslat ezen ügyek kapcsán

A 2010.évi CIV.-es, amely a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól (továbbiakban: Smtv.) -szóló törvény 6§ (1) bekezdése alapján a médiatartalom-szolgáltató, és a nála dolgozó személy jogosult az információt átadó személy kilétét megtartani. A (2) bekezdés pedig egy indokolt esetet mond, amely megvonja a titoktartási jogot: bűncselekmény elkövetésének felderítése érdekében, indokolt esetben köteles a sajtó, média-szolgáltató az információforrás tulajdonosát felfedni.

De a kötelező adatszolgáltatás, lefoglalás, eszköz, dokumentum átadása alóli mentességre is joga van az újságírónak az Mttv. [155. § (5) bek. b) pont], a Ket. [50/A. § (2) bek.] és a szabálysértési törvény [76. § (1a) bek.] alapján, ha közvetve vagy akár szándék hiányában is a forrás felfedéséhez vezetne.

³⁸ *Goodwin v. the United Kingdom* (letöltés ideje: 2023.10.12.).

³⁹ *A/S v. Denmark* (letöltés ideje: 2023.10.12.).

Ezek alapján pedig egyértelművé válhat, hogy kizárólag bíróság kötelezheti, hogy az információjának forrásának kilétét nyilvánosságra hozza.

4.3.2. ‘Belső’ sajtószabadság

A ‘belső’ sajtószabadság azt jelenti, hogy az újságírókat és a szerkesztők megilleti a sajtószabadság bizonyos esetekben a médiaszolgáltatás, sajtótermék tulajdonosával szemben.

Az Smtv. 7§ szabadságot, szakmai függetlenséget ad a médiában dolgozó személyek számára a tulajdonosoktól, valamint a reklámozóktól, szponzoroktól.⁴⁰

A szakmai függetlenség a biztosítása a célja, amivel utal arra, hogy nem csupán az állam, hanem a magánérdekek is veszélyesek lehetnek a média függetlenségére, közfeladataik ellátásakor. Persze ettől függetlenül a tulajdonost megilleti az a jog, amivel meghatározhatja a tulajdonában lévő sajtótermék, szolgáltatásnak a jellegét, irányultságát, de nem adhat függetlenséget sértő utasítást a sajtónak, újságíróknak.

4.4. Újságíró, mint munkavállaló

4.4.1. Foglalkoztatásának kérdése

Az újságírók a munkaerőpiacon munkavállalóként (például különböző médiaszolgáltatóknál) és önfoglalkoztatóként ún. „szabadúszó”-ként dolgoznak.

Az önfoglalkoztatás olyan fogalom, amelynek sem magyar, sem nemzetközi viszonylatban sincs egységes, pontos definíciója. Magyarországon a polgári jogi szerződéseket alapul véve azok számítanak önfoglalkoztatóknak, akik egyéni vállalkozók, társas vállalkozás közreműködő tagjai, segítő családtagok, östermelők és szövetkezeti tagok lehetnek.⁴¹

Ettől függetlenül több szakirodalomban taglalták az önfoglalkoztatás kérdését és míg például Gyulavári⁴² és Szekeres⁴³ szerint önfoglalkoztató az, aki a polgári jogi szerződés alapján munkát végző személy addig Prugberger ettől szűkebben értelmezi a fogalmat: a munkavállaló és az önálló munkavégző személy közötti kategória, aki polgári jogi szerződés alapján vagy személyi függés nélkül önállóan vagy gazdasági függés esetén pedig egy vagy néhány megrendelő felé dolgozik

Az Európai Unió Foglalkoztatási és Szociális Bizottsága 2016-ban készített tanulmányában megfogalmazott egy nem hivatalos definíciót az önfoglalkoztatásra, amely szerint *önfoglalkoztatásban dolgozónak minősül az a személy, aki egyben munkáltató vagy*

⁴⁰ „A médiatartalom-szolgáltató munkavállalója, vagy a médiatartalom-szolgáltatóval munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személy jogosult a médiatartalom-szolgáltató tulajdonosától, valamint a médiatartalom-szolgáltatót támogató, illetve a médiatartalomban kereskedelmi közleményt elhelyező természetes vagy jogi személytől való szakmai függetlenségre és a médiatartalomban befolyásolására irányuló tulajdonosi vagy támogatói nyomásgyakorlással szembeni védelemre (szerkesztői és újságírói szabadság). Nem alkalmazható a munkajogi jogszabályokban meghatározott, illetve a munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyból eredő joghátrány a médiatartalom-szolgáltató munkavállalójával, illetve vele munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személlyel szemben amiatt, mert megtagadta a szerkesztői és újságírói szabadságát csorbítás végrehajtását.”

⁴¹ Önfoglalkoztatás - Országgyűlés Hivatalának infojegyzete 2020/30. (letöltés ideje: 2023.10.12.)

⁴² GYULAVÁRI Tamás: A szürke állomány; Gazdaságilag függő munkavégzés a munkaviszony és az önfoglalkoztatás határán. Pázmány Press, Budapest, 2014

⁴³ SZEKERES Bernadett: Fogalmi zűrzavar a munkajogtudományban: az önfoglalkoztatás problematikája–Publicaciones Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus 2018/2., 472-484

saját alkalmazott nélküli önálló vállalkozó. Ez utóbbit más néven nevezhetünk függő önfoglalkoztatónak, a függő önállóságban történő munkavégzés alanyának.⁴⁴

Ebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy az Európai Unió meglátása szerint önfoglalkoztató kategóriába esik az önálló vállalkozás munkáltatója (ha alkalmazottakat foglalkoztat) és az alkalmazottal nem rendelkező vállalkozó is.

A szabadúszó (*freelancer*) olyan magánszemély, aki nem más alkalmazottjaként dolgozik, hanem valamely társas-, vagy egyéni vállalkozási formában.⁴⁵ Projektek vagy megszabott időtartamra szóló írásbeli szerződések esetleg szóbeli megállapodások formájában végeznek munkát. A munkájuk díjazása változatos lehet mert óradíjat, napidíjat és akár egy összegként is megjelölhetik ezt a munkadíjat pedig vagy a projekt végén kapják meg vagy szakaszokra bontva is meghatározhatják.

Ha pedig az újságíró munkaviszonnyal rendelkezik akkor Magyarországon az általános munkajogi szabályok szerint alakul, azonban az újságírókra vonatkozó speciális szabályok is léteznek. Például megilleti őket az információhoz való jog a munkahelyükön is, vagyis információkat gyűjthetnek és terjeszthetnek. Továbbá joguk van a véleményük kinyilvánításához is viszont ez nem ütközhet a Munkatörvény könyvében, azaz a 2021. évi I. törvény (továbbiakban: Mt.) és a MÚOSZ, valamint más fontos újságírókra vonatkozó etikai, érdekvédelmi kódexekben lefektetettéktől.

4.4.2. Jóhírnév vagy a véleményalkotás szabadsága?

A Munkatörvény könyve (továbbiakban: Mt.) meghatározza a 8§ (3) bekezdésében mely esetben korlátozza a munkavállaló véleménynyilvánítási szabadságát: „A munkavállaló véleménynyilvánításhoz való jogát a munkáltató jó hírnevét, jogos gazdasági és szervezeti érdekeit súlyosan sértő vagy veszélyeztető módon nem gyakorolhatja.”

A MÚOSZ etikai kódexének 2§-ának 2.3 pontja pedig deklarálja az újságírók véleménynyilvánítási, közlési és világnézeti szabadságjogait viszont a munkadónak meg kell vizsgálni a sajtótermék árujellegét. Mivel a sajtóterméknek a valódiságnak és közéleti összefüggésűnek kell lennie mivel ennek hiányában az információban szereplő személyiségi jogai sérülhetnek.⁴⁶

Éppen ezért az egyik legfontosabb kötelezettsége az újságírónak, hogy munkája során objektívan tudja az adott sajtóterméket előállítani és ne fogalmazzon meg személyes véleményeket ezzel kapcsolatban, és ne legyen az adott témában elfogult, hanem tárgyilagos maradjon, amivel a közvélemény bizalmát is képes megőrizni.

⁴⁴ Precarious Employment in Europe: Patterns, Trends and Policy Strategies; Directorate General For Internal Policies, Policy Department A: Economic and scientific policy, 2016. 11.; Social protection rights of economically dependent self-employed workers, Study, 2013, Directorate General for internal policies; Policy department A: Employment policy; 13

⁴⁵ Szabadúszó - Wikipédia (letöltés ideje: 2023.10.12.)

⁴⁶ „A munkaadó, a szerkesztő, a tulajdonos nem korlátozhatja az újságíró véleménynyilvánítási, világnézeti, közlési szabadságjogait [...] A munkaadó, a szerkesztő, a tulajdonos nem korlátozhatja az újságíró véleménynyilvánítási, világnézeti, közlési szabadságjogait [...]” - MÚOSZ etikai kódexe (letöltés ideje: 2023.10.12.)

4.4.3. Vajon a titoktartás kötelezettségem betartása fontosabb, mint a véleménynyilvánítási jogom?

Az Mt. már korábban említett 8. § (4) bekezdését alapul véve a munkavállaló a munkája során tudomására jutott üzleti titkokat -melyek a munkáltatója vagy más személyre hátrányos következményekkel járna- nem hozhat nyilvánosságra.⁴⁷

De a (4) bekezdés következő mondata kijelenti, hogy ez a titoktartási kötelezettség nem terjed ki a közérdekű adatok nyilvánosságára, valamint olyan közérdekű nyilvános adatokra sem, amelyekre a tájékoztatási, adatszolgáltatási kötelezettség vonatkozik.

A témához kapcsolódó említésre méltó eset a Maltúz v. Hungary⁴⁸, ahol a Magyar Televízió egy korábbi újságíróját (aki szakszervezeti vezető is volt) azért küldték el mivel *Az antifasiszta és a hungarista – Titkok a Magyar Televízióból* c. könyvében a tévé belső levelezéseiből idézett valamint a cenzúrázott interjúrészleteket is, amivel alátámaszthatta azt a tényt, hogy cenzúrázta korábbi műsorát a köztvéve kulturális vezetője, akinek nem is volt szerkesztői jogosultsága ehhez. Mindezt pedig azért tette mivel a tévé nem indított eljárást az ügyet illetően többszöri kérésre se.

A nyilvánosságra hozott belső levelezések pedig a munkáltatójának okot adott arra, hogy az akkori hatályos 1992. évi XXII. törvény (továbbiakban: régi Mt.) 96. §⁴⁹ értelmezésében azonnali hatállyal megszüntesse a munkaviszonyát mert megszegte a titoktartási kötelezettségét. A magyar bíróságok pedig a munkáltatónak adtak igazat mert úgy vélték a titoktartási kötelezettség védendőbb, mint a munkavállalói véleménynyilvánítás.

Az EJEB az ügy kapcsán hosszasan kifejtette, hogy a magánérdekű jog vagy a nyilvánosságra tartozó közérdek a fontosabb. Arra hivatkozott, hogy a felperes újságíró és szakszervezeti vezető is volt ezért egyben jogosult, köteles volt az érintett iratok nyilvánosságra hozására, valamint joga van a véleménynyilvánításra is mert közérdekű ügybe sorolható, és az újságíró szakmájára tekintettel a feladatkörébe sorolandó az információk és az elgondolások közlése. Kijelentette továbbá, hogy a társadalomban betöltött szerepe, valamint a társadalmi vitákban nyújtott hozzájárulása értelmében nem alkalmazhatóak az újságíróra ugyanolyan mértékű megkötések a titoktartás és a diszkrecióval kapcsolatban.

A strasbourgi bíróság megállapította, hogy a nemzeti bíróságok csak és kizárólag a szerződés kötelezettség megszegésével foglalkoztak és nem vették figyelembe azt, hogy a kérelmező a köz érdekében gyakorolta az alapjogát.

A Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az újságíró szakmai kötelezettsége és felelőssége előnyt élvez a munkavállalóknak a munkáltatójuk irányába fennálló kötelezettségeivel, felelősségeivel szemben így a kérelmező véleménynyilvánítási szabadságához való jogát megsértették.

⁴⁷ „A munkavállaló köteles a munkája során tudomására jutott üzleti titkot megőrizni. Ezen túlmenően sem közölhet illetéktelen személlyel olyan adatot, amely munkaköre betöltésével összefüggésben jutott a tudomására, és amelynek közlése a munkáltatóra vagy más személyre hátrányos következménnyel járhat.”

⁴⁸ Maltúz v. Hungary (letöltés ideje: 2023.10.12.)

⁴⁹ A munkáltató, illetve a munkavállaló a munkaviszonyt rendkívüli felmondással megszüntetheti, ha a másik fél a) a munkaviszonyból származó lényeges kötelezettségét szándékosan vagy súlyos gondatlansággal jelentős mértékben megszegi

4.4.4. Most akkor engem illet meg vagy őt? – Szerzői jogi kérdés felmerülése újságírói munkaviszonyok esetében

Alapvetően a tények, hírek nem élveznek szerzői jogi oltalmat, de abban az esetben, ha az újságíró egyedileg feldolgozza, kommentálja, véleményt alkot az adott eseményről, személyről akkor pedig az így létrejött sajtótermék (pl. cikk, interjú) már szerzői jogi oltalomban részesül.

Alapvetően a 1999. évi LXXVII. törvény (továbbiakban: Szt.) 30§ így fogalmaz a munkaviszonyban létrehozott művek esetében: „*Eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó köteleessége.*”

Ennek értelmében, ha a szerző munkaviszonyból fakadó kötelezettsége a mű megalkotása és nincs eltérő megállapodás akkor ezáltal a munkáltató megszerzi a mű a vagyoni jogait. Viszont a törvény csak meghatározott esetekben ad erre lehetőséget.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület (továbbiakban: SzJSzT) 6/2005 sz. szakvéleményében meghatározta azokat a feltételeket, amelyek maradéktalan teljesülésével válik a munkáltató a szerzői jogutóddá:

- A mű létrehozása munkaköri kötelezettség kell, hogy legyen, amelyet a munkaszerződésben vagy a munkaköri leírásban kell meghatározni.
- Ne legyen a felek között eltérő megállapodás.
- Szerző hozzájárult, hogy az elkészült művét átadja a munkáltatónak.

Az SzJSzT korábbi szakvéleményében⁵⁰ hozzáteszi, hogy a jogszerzés lehetséges azokkal szemben is, akik csupán megbízási jogviszonyban állnak ún. szabadúszó szerzőktől is.

Abban az esetben, ha a munkáltató megszerezte a vagyoni jogokat akkor a szerző csupán a szabad felhasználási módokat gyakorolhatja, de akkor is megilleti őket olyan jog, amelyek nem szállnak át a munkáltatóra. (például közös jogkezelés működési mechanizmusából következően).

Legtöbb esetben az újságírók inkább az ún. jövőben megalkotandó műre kötnek felhasználási szerződést.⁵¹

4.4.5. Az újságírói szakma jelenlegi helyzete, problémái hazánkban

A *2022. évi Médiapluralizmus Monitor*⁵² közepes kockázatúnak értékelte az újságírói szakmát, valamint annak védelmét. GÖDRI 2021-es kutatása⁵³ megmutatja számunkra, hogy az újságírók új generációja számára hiányoznak a megfelelő gyakornoki programok és újságírói képzések, a tapasztalt szakemberek pedig a munkalehetőségeket hiányolják.

A hazai joggyakorlat nem biztosítja külön törvény formájában az újságírók munkakörülményének a biztosítását így csupán az általános munkajogi szabályok alá tartozik, amelynek hatására a COVID-19 járvány hatása miatt több médiacégnél is elbocsájtások történtek 2021-ben.⁵⁴

⁵⁰ SzJSzT 18/2004. sz. szakvélemény - 7. (letöltés ideje: 2023.10.12.)

⁵¹ Ennek szabályozását az Sztj. 49§ tartalmazza.

⁵² Médiapluralizmus a digitális korban - Magyarország országjelentése 2022-ben (letöltés ideje: 2023.11.09.)

⁵³ GÖDRI Rita: Pályakezdő újságírók helyzete Magyarországon Médiakutató 22.évf. 3-4.sz. (2021. ősz-tél)

⁵⁴ Például ilyen a Magyar Távirati Iroda (MTI) esete - Két embert elküldtek az MTI-től, erre még hárman felálltak - Index (letöltés ideje: 2023.10.12.)

A Médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (továbbiakban: Mttv.) 8. cikke⁵⁵ tiszteletben tartást kér az újságírói szövetségeknek, szakszervezeteknek. Viszont a valóságban nem számítanak erősnek, nincsen befolyásuk a szakmára, a szervezetek alacsony tagszámmal működnek. Az etikai állásfoglalások elfogadásának száma csekély, a kommunikáció a szervezetek és a média között pedig meg nem mondható megfelelőnek.

Nincs továbbá semmilyen olyan szociális védelmi törvény vagy mechanizmus, amely védelmet adna azon szerkesztőknek, valamint újságírók számára tulajdonosváltás, szerkesztőségi irányvonal változtatás esetében. Ezért így elmondható, hogy kiszolgáltatott azon újságírók, valamint szerkesztők helyzete munkaviszonyban vagy abban az esetben, ha munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban dolgozik. A szabadúszó újságírók munkakörülményeit rontotta a KATA (kisadózó vállalkozók tételes adója) kisvállalkozói adórendszer szabályainak szigorodása mivel a szabályok megváltoztatása előtt rengeteg szabadúszó újságíró ezt az adórendszert használta.⁵⁶

A nemi diszkrimináció sajnos az újságírói munkakörökben is létezik: a női újságírókkal szembeni zaklatások gyakorinak nevezhetőek, amelyek között a leggyakoribbak online és szexuális úton történnek meg.⁵⁷

5. Záró gondolatok

A kutatás során tisztán látszódik, hogy a magyar bíróságok és a strasbourgi bíróság másképp vélekedik a véleménynyilvánítás szabadságának fontosságáról. Amelynek fő indokát abban érdemes keresni, hogy a nemzeti bíróságok nem az emberi alapjogokban gondolkoznak elsősorban, hanem a szerződésben megszegett kötelezettségekre⁵⁸. Az utóbbi időszakban nem történt ehhez hasonló ügy Magyarország ellen az EJEB előtt így a statisztikai adatokat elemezve tudjuk felmérni, hogy mennyire javult vagy sem.

A 2022. évi *Médiapluralizmus Monitor* elemzése⁵⁹ alapján sok szakmai szövetség, egyesület létezik (például a MÚOSZ) megfelelő önszabályozási irányelvekkel, de ennek ellenére sok esetben az előítéletek, párhúség, valamint az ideológiai álláspontok ezeket felülírják, amivel már nem nyújt független és szabad közösséget az újságíróknak. Valamint nincs Magyarországon egy olyan törvény sem, amely az újságíróknak garantálná a védelmüket.

Továbbá Magyarország a 72. helyen áll a vizsgált 180 ország közül a Ríporterek Határok Nélkül 2022-es sajtószabadsági listáján.⁶⁰

⁵⁵ 8. § „A mediaszabályozás területén, illetve az e törvényben foglaltak alkalmazásában, betartásában fontos szerepet látnak el a mediaszolgáltatókat, a sajtótermékek kiadóit, a közvetítő szolgáltatókat, valamint a műsorterjesztőket tömörítő szakmai önszabályozó testületek és a különböző ön- és társszabályozó eljárások. E törvény alkalmazása során ezek tiszteletben tartásával kell eljárni.”

⁵⁶ További információért lásd: A kisadózó vállalkozások teendői az új kata miatt, Mi is a KATA?_(letöltés ideje: 2023.10.12.)

⁵⁷ Botás - „Bárcsak belehaltál volna a szülésbe” – női újságíróként a szexista támadásokkal is meg kell küzdeni. Marie Claire_(letöltés ideje: 2023.10.12.)

⁵⁸ „[...] a hazai bíróságok szerint az a tény, hogy a kérelmező kiadott egy könyvet, elegendő volt annak megállapítására, hogy a munkáltatója sérelmére cselekedett. Azonban a kérelmezőnek azon érvelésével, miszerint ő a köz érdekében a gyakorolta a véleménynyilvánításhoz való szabadságát, nem foglalkoztak és kizárólag a szerződéses kötelezettség megszegését mérlegelték.” Maltúz v. Hungary, 49.pont

⁵⁹ Médiapluralizmus a digitális korban - Magyarország országjelentése 2022-ben (letöltés ideje: 2023.11.09.)

⁶⁰ Ríporterek Határok Nélkül (RSF) 2022-es sajtószabadság indexe (letöltés ideje: 2023.10.12.)

Így ezek alapján láthatjuk, hogy a 2012. évi I. törvény óta nem javult az újságírói munkakörülmény, véleménynyilvánítás, valamint a sajtószabadság helyzete sem.

Az újságírói szakma védelmének és vélemény, valamint sajtószabadságuk javulása érdekében a hazai jogalkotóknak, bíróságoknak, a nemzetközi szervezeteknek megfelelőbb jogi kereteket kell kidolgozniuk és alkalmazniuk, támogatniuk kell az újságírókat és a média szervezeteket egyaránt.